

KATYMÁR KÖZSÉG FÖLDRAJZI NEVEI

LÁNG JÓZSEF

BEVEZETÉS

A feldolgozott terület és a nevek

Dolgozatomban az elérhető teljességre törekedve egy olyan terület jelenkori és részben történelmi földrajzinév-anyagát igyekeztem összegyűjteni, amelyet évszázadok óta két, a legújabb időben pedig három nemzetiség lakott. A község a jugoszláv határ közvetlen szomszédságában, a régi Bodrog megye északi részén helyezkedik el. Terjedelmes határa (kikerekítve mintegy 10 000 kh.) déli, délkeleti részének kis területét nem számítva teljesen sík terület. Az 1930-as évek elején végrehajtott általános lecsapolási és csatornázási munkálatokig kiterjedt részét foglalták el elmocsarasodott tavak, mocsarak, nádasok. Századunk elején még jelentős majorsági, uradalmi birtokok helyezkedtek el rajta, de a felszabadulást megelőző időszakban már csak a Latinovics család rendelkezett nagyobb, mintegy 1000 kh-at kitevő birtoktesttel.

A község népesedéstörténete fő vonásaiban azonos a Duna-Tisza köze déli részének általános népesedési történetével. Közvetlen adatunk ugyan nincs rá, de a környező helyek adataiból következtethetően bizonyos, hogy lakossága a magyar történelem korai századaiban s valószínűleg egészen a XVI. századig magyar. E lakosság minden bizonnyal 1526 körül a törökök pusztításának esett áldozatul vagy menekült el biztonságosabb területekre. Helyét a mohácsi csatavesztést követő években foglalhatta el a törökök előrenyomulása következtében a Bácskában nagy számban letelepülő görögkeleti vallású szerb népelem. E lakosság 1598-ban Esztergom vidékére költözött, de az 1710-as években betelepült bunyevácokkal a község újra szláv lakossággal népesült be. A bunyevácok mellé a század második felében telepedett be a másik domináns szerepet vívó nemzetiségi elem, a német. Mohács után a magyar lakosság mindvégig elenyésző kisebbségben volt az előbbi két nemzetiséggel szemben, s főleg a XIX. sz. során került zsellérként, cselédként a községbe. A felszabadulást követően a bunyevác és a német lakosság erős elmagyarosodása indult meg, amely mindinkább egynyelvűvé teszi a községet.

A község népesedéstörténete ad magyarázatot a terület földrajzi neveinek fő jellemzőjére, arra, hogy a nevek alaprétégét a *szláv* (bunyevác) nevek képezik. A párhuzamos névadásban a német nevek bizonyíthatóan szinte minden esetben későbbi keletkezésűek vagy éppen szláv nevek átvételei (pl. *Mláká* ~ *Lák'* ill. *Umlák'*). A német nevek esetében álta-

lában csak ritkán állunk szemben fordítással. A lakosság német része vagy átvette a szláv neveket, vagy — igen ritkán — újakat teremtett. Más a helyzet a magyar névadás esetében. A magyar nevek többsége a szláv nevek szószerinti — sokszor kimutathatóan hivatalos fordítása (pl. *Bilá bárá* ~ *Fehér tó*, *Crná bárá* ~ *Fekete tó* stb.), vagy magyarosítás eredménye (pl. *Vality* ~ *Válas puszta*, *Sándc* ~ *Sándormajor*). Kivételt e tekintetben elsősorban a területen volt középkori települések egységesen magyar nevei jelentenek. Az újabbkori kevés eredeti magyar név többnyire hivatali keletkezésű (*Szentkút*, *Vásártér dűlő*). Mindez jól tükrözi a magyar lakosság elfoglalt számbeli helyzetét.

A dolgozatban 253 nevet közöltem. Ezekből 120 vonatkozik a bel-, 133 a külterületre. Ez a szám a terület kiterjedését tekintve kevésnek mondható. Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy párhuzamos névadással van dolgunk. A párhuzamos neveket egynek véve a belterületen csak 44, a külterületen pedig csupán 70, összesen tehát 114 elnevezéssel találkozunk. A nevek e kis számát a felejtésen túl, amiben erősen közrejátszott a német lakosság jelentős részének 1944-ben történt elmenekülése, illetve a felszabadulás utáni kitelepítése, elsősorban a földrajzi jelleg magyarázza. A területet földrajzi jelenségek kevésbé tagolják. A differenciáló elem általában csak tó, mocsár stb., tehát vízrajzi elem lehetett. Nem véletlen, hogy a nevek jelentős része épp ezekre vonatkozik.

Az anyaggyűjtés

A névanyag összegyűjtését 1953/1959 telén végeztem. Munkámban a lehetőségekhez mérten kiterjeszkedtem a történelmi névanyagra is. A gyűjtés alapjául, mind a történelmi, mind az élő névanyag esetében azt a területet vettem, amely a XVIII. századtól kezdődően bármikor is Katymár községhez tartozott (így pl. felvettem a *Sára* nevet, noha a terület jelenleg Jugoszláviában fekszik). Nagyobb nehézséget az alapul vett terület elpusztult középkori településeinek lokalizálása jelentett. Ebben a történelmi irodalomra, főleg Iványi István munkáira támaszkodtam. A történelmi névanyag kutatásában Pesty Frigyes Helységnév-tárát (Országos Széchenyi Könyvtár, Kézirattár) nem számítva, csak a kiadott forrásanyagot és a különböző feldolgozásokat használtam fel.

Az élő nevek gyűjtését a helyszínen végeztem. Ebben főleg a lakosság legöregebb részére támaszkodtam. Nem gyűjtöttem fel az egészen új keletű, hivatalos indítékú, az állami gazdaságban és a termelőszövetkezetekben keletkezett, csak ezek körén belül használatos tábla stb. neveket.

A közlés módja

A neveket betűrendben közlöm. A nevek közlésében elkülönítettem a bel- és a külterület névanyagát. Mindkét részben — az alakvariánsokat (pl. *Lengyel~Lenghel*) nem számítva — valamennyi név szerepel a betűrendben, de az egyes névcikkek címadójául a mai vagy egykori hivatalos, ha ilyen nincs, a magyar népi, ennek hiányában a bunyevác illetve német név szolgál. A névcikkeken belül a címadó név előtt megfelelő betűrövidítés jelzi a név használatának nyelvi körét. A név után — eltekintve a csak szövegszerűen lokalizálható történelmi nevektől — az utalószám, majd — a külterület neveinél — a tájrész stb. jellegét kifejező rövidítés áll. Ezt követően adom a területre, objektumokra stb. vonatkozó párhuzamos élő neveket magyar, bunyevác illetve német sorrendben. A belterület neveinél a nevek után közlöm a névadás indítékát, a külterület neveinél ez általában a névcikk utolsó része. Itt az élő nevek után, amennyiben történelmi forrásokban vagy forrás jellegű feldolgozásokban szerepelnek — ld pl. *Roglatica* — a névalak feltüntetésével kronológikus rend szerint a forrásoknak, illetve feldolgozásoknak a névre vonatkozó közlései következnek. Az olyan nevek esetében, amelyeknek okleveles adatuk is van — pl. *Ólegyen* — az alakváltozatok jobb szemléltetése céljából a névcikk címadó neve illetve annak esetleges párhuzamos nyelvi megfelelői után okleveles alakjaikat írom ki, majd, ugyancsak kronológikusan, idézem az okleveleknek a névvel kapcsolatos értesítéseit illetőleg szövegkörnyezetben magukat a neveket. A későbbi források tudósításait természetesen itt is számba veszem. Az eredeti német neveknél a nagy eltérés miatt [ ] közé helyezve kiírom a nevek irodalmi nyelvi alakját is.

Csillaggal jelöltem minden esetben a már nem élő neveket. Mivel ilyenek nagyobb számban a belterület nevei között is előfordulnak, s e nevek összességükben szóbeli gyűjtés eredményei, e részben a * a név passzív létezését jelenti. A külterület passzív neveit — megkülönböztetésül a már nem élő nevektől — ** -gal jelöltem.

A szóbeli gyűjtés neveit fonetikus alakban közlöm. A fonetikus leírásban azonban nyomdatechnikai okokból csak a legszükségesebb jelöléseket, mellékjeleket használom. A nevek helyesírásában a többtagú neveknél az egybe-, illetve különírás tekintetében az ejtésállapotot vettem mérvadóul.

A mellékelt térképvázlaton a piros számok a belterület, a feketék a külterület neveire vonatkoznak. A külterületi utalószámokból kiinduló vonalak a terület kiterjedését, a piros szaggatott vonal a község területének jelenlegi határvonalát jelzi.

A BELTERÜLET NEVEI

Ady Endre utca: 6. ~ h. n. f. e. *Gr. Apponyi Albert utca* ~ m. *Kis-Borsód ~ n. *Klā-Borsód [Klein-Borsod] ~ n. *Borsódr Ráj'* [Borsoder Reihe]. Az utca közigazgatásilag 1931-ig Bácsborsódhoz tartozott. Ekkor a megyei alispán 7302/1931. sz. határozata alapján Katymárhoz csatolták. A nem hivatalos nevek keletkezését a közigazgatási hovatartozás magyarázza.

Gr Andrássy Gyula utca: 1. Sztahanov utca.

Áprikóz' Kász: 1. Petőfi Sándor utca.

Áp'ték Kász: 1. Bajcsy-Zsilinszky Endre utca.

Arany János utca: 16.

Árpád utca: 23. ~ n. **Áuzr Ráj'* [Äussere Reihe]. V. ö. Vörösmarty Mihály utca.

Áuzr Ráj': 1. Árpád utca és Vörösmarty Mihály utca.

Bā Kász: 1. Sztahanov utca.

Bajai utca: 28. ~ n. *Bájm'r Kász* [Bajaer Gasse] ~ n. *Prindl Kász [Bründel Gasse]. A hivatalos, illetve a n. névadások indítéka: Az utcán keresztül, az utcából kiinduló földúton utaztak hajdan Bajára, illetve zarándokoltak (ma is) a közeli *Szentkúthoz* (l. ott, a külterület neveinél.)

Bajcsy-Zsilinszky Endre utca: 34. ~ h. n. f. e. *Deák Ferenc utca* ~ n. *Áp-ték Kász [Apotheke Gasse]. A név az utcában levő gyógyszerhárról. ~ n. *Flórián Készl [Florian Gässchen]. A név az utca felezőpontján 1869-ben felállított Szt. Flórián szoborról. ~ n. *Práu Liszi Készl [Braun Lieschen Gässchen]. Az elnevezés az utcának a név által megjelölt egykori lakójáról.

Bájm'r Kász: 1. Bajai utca.

Barackos utca: 1. Petőfi Sándor utca.

Béke tér: 12. ~ h. n. f. e. *Szent Imre tér.*

Béke utca: 13 ~ h. n. f. e. *Boldog Margit utca* — n. *Umlák'*. A *Mláká* (l. a külterület neveinél) név „u” prepozíciós alakjának (u mlaka) átvitele a később részben a *Mláká* helyére épült utcára.

Boldog Margit utca: 1. Béke utca.

Borsódr Kász: 1. Kossuth Lajos utca.

Borsódr Ráj': 1. Ady Endre utca.

Borsódi utca: 1. Kossuth Lajos utca.

Csájin kráj: 1. Petőfi Sándor utca.

Damjanich János utca: 20. ~ h. n. f. e. *Horthy István utca.* A Horthy-család ottani kúriájáról. ~ n. *Lām'loch Kász* [Lehmloch Gasse]. Az utca az egykor a végénél levő sárgaföld-kitermelő helyhez (vö. *Epres kert*) vezetett. A névadás innen.

Deák Ferenc utca: 1. Bajcsy-Zsilinszky Endre utca.

Dózsa György utca: 24. ~ h. n. f. e. *Pázmány Péter utca* ~ n. *Pāmsúl Kász* [Baumschule Gasse]. Az utca egy részét elfoglaló egykori faiskoláról. (Vö. *Faiskola*).

Drugi szokák: 1. Vöröshadsereg útja.

Dzsain kráj: 1. Petőfi Sándor utca.

Epres kert: 21. A község épülése idején sárgaföld-kitermelő hely. A keletkezett nagyméretű árokszerű gödröket a község eperfákkal ültette be, ami névadásul szolgált a később odaépült utcához. ~ b. **Ujěmá* ~ n. **Lām'loh* [Lehmloch]. A b. és a n. név a sárgaföld kitermelésekor keletkezett gödrökről.

Es' Kász: 1. Sallay Imre utca.

Faiskola: 24a. ~ n. *Pāmsúl* [Baumschule]. Egykor faiskolának használt terület. A név ennek emlékét őrzi.

Fecske utca: 31. ~ b. *Fékity*. ~ n. *Fékie*.

Ferenc telep: 1. Lenin sor.

Fékie: 1. Fecske utca.

Fékity: 1. Fecske utca.

Flórián Készl: 1. Bajcsy-Zsilinszky Endre utca.

Fő utca: 1. Sztálin utca.

Futál: 1. Zója utca.

Határőrség utca: 10. A honvédségről, amely a felszabadulás után egy ideig a Latinovics családnak az utcában levő egykori „úr lakját” használta laktanyául. ~ h. n. f. e. *Latinovics utca*. A katymári Latinovics családról. Az utca eredetileg a Latinovics-kastély (1. *Kastély*) parkjának területe volt. ~ b. *Latinovics kráj* ~ n. *Hersáfc Kász* (Herrschafts Gasse). A b. és n. névadás indítéka mint fentebb.

Horthy István utca: 1. Damjanich János utca.

Jókai Mór utca: 9. ~ b. **Milákov kráj* ~ n. **Milák Kász* [Milák Gasse]. A b. és a n. nevek az utcában lakó Krékityekről, akik „Milák” ragadványnevükön voltak ismertek a faluban. ~ n. **Klā Kász* [Kleine Gasse] ~ n. **Kucs Kász* [Kutsch Gasse]. A név egy Kutsch nevű német lakosról, aki először építkezett az utcában.

Jovánovics utca: 22. ~ h. n. f. e. *Zentai utca* ~ b. *Szěnszkom kráj* ~ n. *Szěnt'mr Kász* [Zentaer Gasse]. A h. n. f. e., a. b. és a n. névadás indítéka: a falu *Zentának* (1. ott) nevezett részét közvetlenül ez az utca köti össze a falu belső részével. ~ n. **Prát Kász* [Breite Gasse]: 22a. Az utca egyik erősen kiszélesedett részének egykori neve.

Kastély: 39. A Latinovics család katymári kastélya és ennek parkja. A kastélynak ma már csak kis része áll. Ez jelenleg a parkkal együtt az állami gazdaság központja: irodahelyiségek, magtárak, istállók stb., de a név továbbra is eleven („A Kastélyban voltam kint”, „A Kastély mellett” stb.). ~ n. *Khástěl* [Kastell].

Készl: 1. Liget utca.

Khástél: 1. Kastély.

Kherh' Kász: 1. Május 1 utca.

Kis-Borsód: 1. Ady Endre utca.

Klā-Borsód: 1. Ady Endre utca.

Klā Kász: 1. Jókai Mór utca.

Kolozsvári utca: 1. Micsurin utca.

Kossuth Lajos utca: 7. ~ m. *Borsódi utca* ~ n. *Borsódr Kász* (Borsóder Gasse). A m. és a n. név az utcából kiinduló, Bácsborsódra vivő műútról ~ *Sotr Kász* [Schotter Gasse]. Az elnevezés a falu első műútja megépülésének emlékét őrzi.

Krāp' Kász: 1. Rákóczi Ferenc utca.

Krédl sziget: 1. Nyárfás liget.

Krósz Kász: 1. Sztálin utca.

Kucs Kász: 1. Jókai Mór utca.

Lām'loh: 1. Epres kert.

Lām'loh Kász: 1. Damjanich János utca.

Lām'loh Ráj': 1. Vörösmarty Mihály utca.

Latinovics kráj: 1. Határőrség utca.

Latinovics utca: 1. Határőrség utca.

Lenin sor: 8. ~ h. n. f. e. *Ferenc telep*. Schwerer Ferenc katymári plébánosról, aki a házsor építéséhez a telket adományozta. ~ m. *Oncsa-telep*. Az ONCSA (Országos Nemzet- és Családvédelmi Alap) keretén belül épült 17 házból álló utcásor.

Liget: 35. Régebben fásított, parkosított hely, liget. Ma gyepvel benőtt tér, az egykori parkosítást néhány fa, bokor jelzi. A név köznévbeli keletkezett tulajdonnévként elevenen él.

Liget utca: 15. ~ n. *Készl* [Gässchel]

Magyar utca: 33. ~ b. h. n. *Madarska ulica*. A falu egyetlen, a magyar mellett párhuzamos, hivatalos utcanéve. ~ h. n. f. e. *Német utca* ~ n. *Tájcs Kász* [Deutsche Gasse]. A h. n. f. e. és a n. névadás indítéka: A falu német lakossága itt telepedett meg először, s azután is legnagyobb számban.

Madarska ulica: 1. Magyar utca.

Május 1. utca: 2. ~ h. n. f. e. *Szent János utca* — h. n. f. u. 1957-ig *Rákosi Mátyás utca* ~ m. *Templom utca* ~ n. *Kherh' Kász* [Kirche Gasse]. A m. és a n. név az utca déli végében álló templomról.

Marx Károly utca: 3. ~ h. n. f. e. *Tomory Pál utca*.

Micsurin utca: 5. ~ h. n. f. e. *Kolozsvári utca* ~ n. * *Ovr'r Ráj'* [Obere Reihe]

Milák Kász: 1. Jókai Mór utca.

Milákov kráj: 1. Jókai Mór utca.

Munkácsy Mihály utca: 19.

Nagy utca: 1. Sztálin utca.

Német utca: 1. Magyar utca.

Nyárfás liget: 18. ~ m. Krédl sziget. Nyárfával beültetett térség két lakóházzal.

Oncsa-telep: 1. Lenin sor.

Ovr'r Ráj': 1. Micsurin utca.

Pāmsúl: 1. Faiskola.

Pāmsúl Kász: 1. Dózsa György utca.

Pázmány Péter utca: 1. Dózsa György utca.

Petőfi Sándor utca: 26. ~ m. Barackos utca ~ n. Áprikóz' Kász [Aprikose Gasse]. A m. és a n. név az utcába ültetett barackfákról. ~ b. *Csain kráj ~ b. *Dzsain kráj. A nevek az utca egy Krékity nevű lakójáról, aki „Csain”, „Dzsain” ragadványnevéen volt ismert ~ Száros Kász. A név első tagja ma is köztudottan a magyar „szoros” szónak a helyi németben eltorzult alakja. Tehát: Szoros Gasse.

Piac tér: 14. ~ n. Voh'márik Plác [Wochenmarkt Platz].

Plúin kráj: 1. Sallay Imre utca.

Prát Kász: 1. Jovánovics utca.

Práu Liszi Készl: 1. Bajcsy-Zsilinszky Endre utca.

Prindl Kász: 1. Bajai utca.

Rákóczi Ferenc utca: 4. ~ n. Kráp' Kász [Krache Gasse]. A név az utca megépülése előtt a szántóföldekről esetenként nagy számban betérő és az ottani fasoron megtelepülő varjúról.

Rákosi Mátyás utca: 1. Május 1. utca.

Sallay Imre utca: 25. ~ h. n. f. e. Szent László utca ~ b. *Plúin kráj. A név az egykor az utcában lakó Pluin családról. ~ n. Ěs' Kász [Asche Gasse]. A még szorványosan élő népetimológia szerint a név az egykor a banyakemencékből kikerülő s az utcában felhalmozott nagy mennyiségű hamutól ered. Valószínű azonban, hogy a hamu nem a banyakemencéből, hanem az utcában hosszú évtizedeken keresztül álló pékségből származott.

n. *Sārfsz Ěk: [Scharfes Ecke]. 40. A név az egykori itt lezajlott rendszeres nagy verekedésekről.

n. Slák Pruk' [Schlachtbrücke]: 37. Régebben a községi vágóhíd állott ott. Ma a név a helyre, s gyakran a Kígyós patakon (l. a külterület neveinél) ott átvívó hídra utal.

Sotr Kász: 1. Kossuth Lajos utca.

Szabadkai utca: 1. Vörös Hadsereg útja.

Szabadság tér: 16. ~ h. n. f. e. Szentháromság tér.

Száros Kász: 1. Petőfi Sándor utca.

Szēnszkom kráj: 1. Jovánovics utca.

Szentháromság tér: 1. Szabadság tér.

Szent Imre tér: 1. Béke tér.

Szent István király utca: 1. Sztálin utca.

Szent János utca: 1. Május 1. utca.

Szent László utca: 1. Sallay Imre utca.

Gr. Széchenyi István utca: 1. Zója utca.

Szént': 1. Zenta.

Szént'mr Kász: 1. Jovánovics utca.

Sztahanov utca: 11. ~ h. n. f. e. Gr. *Andrássy Gyula utca*. ~ m. *Vasút utca* ~ n. *Bā Kász* [Bahn Gasse]. A m. és a n. névadás indítéka: az utca a vasútállomáshoz vezetett.

Sztálin utca: 1. ~ h. n. f. e. *Szent István király utca* ~ m. *Fő utca* ~ b. *Vēliki szokák* ~ n. *Krósz Kász* [Grosse Gasse]. A nem hivatalos névadások indítéka: Ez a falu fő és egyben legnagyobb utcája, a legszebb és legnagyobb házakkal.

Tájcs Kász: 1. Magyar utca.

Templom utca: 1. Május 1. utca.

Tomory Pál utca: 1. Marx Károly utca.

Ujéma: 1. Epres kert.

Umlák': 1. Béke utca.

Uzsoki utca: 30.

Vasút utca: 1. Sztahanov utca.

n. **Vászrmil* [Wassermühle]: 42. A név egy régebben ott állott vízi-malomról, amelyet később főleg csak kukorica darálásra s egyéb durvább őrlésre használtak.

Vēliki szokák: 1. Sztálin utca.

Virág utca: 32.

Voh'márik Plác: 1. Piac tér.

Vörös Hadsereg útja: 17. ~ h. n. f. e. *Szabadkai utca* ~ b. *Drugi szokák*. A nevet csak a Zentában (l. ott) lakók használják.

Vörösmarty Mihály utca 29. ~ n. *Auzr Ráj'* [Aussere Reihe] (Vö. Árpád utca ~ n. *Lām'loh Ráj'*. [Lehmloch Reihe].

Zenta: ~ b. *Zenti* ~ n. *Szént'*. A *Vörös Hadsereg útja* (l. ott) és a *Határőrség utca* (l. ott) által határolt, a *Vörös Hadsereg útjától* délre levő falurész neve. A név minden bizonnyal a településtörténetre utal.

Zentá: 1. Zenta.

Zentai utca: 1. Jovánovics utca.

Zója utca: 27. ~ h. n. f. e. Gr. *Széchenyi István utca* ~ n. *Futál*

Zombori utca: 43. A névadás indítéka: A Zombor felé vivő földút ide torkollott.

Zöldmező sor: 36.

A KÜLTERÜLET NEVEI

*Acsa: f. ~ *Acha* ~ *Achad* ~ *Achaeghaz* ~ *Achaeghaza* ~ *Absa*. Középkori település Katymár határában Katymár és Rigica között. (Iványi. I. 1., BBVm. I. 93.) A helységet a források először a 13. sz. végén említik. 1290: A hájszentlőrinci káptalan előtt *Acsai Balek* fia János kijelenti, hogy pénzen szerzett Bodrog megyei birtokát „terram

Budholma” „Murgo et Acha” közt szorultságában el akarja adni. (Iványi II. 64. Budhalma és V. 68. Murgo.) Acsán lakott ekkor János több birtokos rokona: acsai Simon fia János, Mikó fiai Péter és Pál, továbbá Kelemen és Kelemenés. Nemsokára azonban ismeretlen okokból Acsa egyéb helységekkel együtt elpusztult és lakói elhagyták. (Iványi. I. 1., BBVm. I. 93.) 1340: Töttös, Becsei Imre fia Károly Róberttől mint uratlan helyet több hasonlóval együtt magának kéri ajándékol (Iványi. I. 1.), s azt a kalocsai káptalannak még ugyanazon évben kelt, Töttös beiktatását jelentő oklevele szerint (Z. I. 558. okl.) el is nyeri. A név előfordulásai: „...habitoribus destitutam (így) Geubar Rusd, Acha... vocatas (így)...” (Z. I. 586. l.), „...ad facies terrarum Gebarth, rusd, Acha et Batureghaza...” (u. o. 587. l.), „...tres dictarum terrarum videlicet, Geubart, acha... vocatas...” (u. o.), „...Super Geubar et acha Necnon Bathureghaz...” (u. o. 588. l.) 1341: Péter, Henrik fia a kalocsai káptalan előtt kijelenteni, hogy Töttöst beereszti Acsa birtokba. (Z. I. 573. okl.) A név előfordulásai: „...comparare ac Achad per vestram...” (Z. I. 607. l.), „...Holgtheluk ac Achad admissoria...” (u. o.). 1343: Töttöst a budai káptalan is beiktatja Acsa birtokosává. (Z. II. 56. okl.) A név előfordulásai: „...ad facies quarundam possessionum Gybard Acha et Bathur vocatarum...” (Z. II. 83. l.), „...possessionum Gibarth Achha et Bathur vocatarum statutoria...” (u. o.). A birtokkal a XV. századi oklevelekben is találkozunk. 1412: A kalocsai káptalan Garai Miklós nádor ítélete alapján Báthmonostori László fiát, Lászlót iktatja be Acsa birtokába. (Z. XII. 77. okl.) 1413: Garai Miklós nádor Báthmonostori Töttös László beiktatását megerősíti. (Z. VI. 152. okl.) A név előfordulásai: „...ad facies possessionum suarum Achaeghaz, Tymak...” (Z. VI. 225. l.), „...pro meta predictae possessionis Achaeghaz...” (u. o. 226. l.), „...possessiones Kayand et Achhaeghaza ipsi...” (u. o.), „...possessiones Achaeghaza, Tymak, Gara...” (u. o. 228. l.), „...possessionum Kayand, Acha, Gara et Tymak, ...” (u. o.), „...dicte possessionis Acah hoc modo...” (u. o.), „...in cursibus metarum possessionis Acha predictae...” (u. o.), „...dicte possessionis Acha terminanda (így)...” (u. o.), „...possessionum Kayand, Achaeghaz, Tymak...” (u. o. 230. l.), „...prefatarum possessiones Acha, Gara...” (u. o.), „...ad facies possessionum Kayand, Achaeghaza, Tymak...” (u. o. 231. l.), „...prefatarum Acha, Gara...” (u. o.), „...in metis dicte possessionis Acha procedendo...” (u. o.), „...eiusdem possessionis Acha terminando...” (u. o.), „...predictas possessionis Acha, Gara...” (u. o. 232. l.), „...possessionum Kayand, Achaeghaz, Tymak...” (u. o.), „...possessionum Acha, Gara...” (u. o.), „...possessiones Kayand, Achaeghaz, Tymak...” (u. o.). A névvel a következő század során, már a török uralom idején, ismét mint helységnévvel találkozunk. Az 1554., 1570. és az 1590. évi török adóajazsromok Katymár s más helyekkel együtt

a zombori náhijébe sorolva említik. (Steltzer. 42.) A névalak a török adórajstromokban Steltzer olvasata szerint: *Absa*. Ezt azonban maga Steltzer kérdőjelezi meg. Ilyen névalak valószínűleg sohasem létezett, s csak rossz olvasás eredménye. Acsát a következő századok forrásai már nem említik. Sok más helységgel együtt minden bizonnyal a török megszállás alatt pusztult el.

Agárna: 1. Hadi földek.

Áldi Vajgért' 1. Őszölök.

Alsó-Roglatica: 1. Roglatica.

m. *Bajai út*: 1. fu. ~ b. *Bajszki put* ~ n. *Bájmvr Věk* [Bajaer Weg]. Vö. *Bajai utca* (1. a belterület neveinél).

Bila bárá: 1. Bila bara.

Bil' Bár': 1. Bila bara.

m. *Bila bara*: 2. tó. ~ b. *Bilá bárá* ~ n. *Bil' Bár'*. A név a történelmi forrásokban is előfordul. 1864: *Bila Bara* „... (:Fehér Tó:) ennek medre széksó termő, vize ez által fehéres, ezért Bila vagy Fehér Tónak neveződik, ezen hallal bővelkedő Tó, az 1863-ik évi szárazság miatt fenéig kiszáradt.” (Pesty.) 1909: *Bilabara tó*: A megyemonográfia tudósítása szerint a tó egyharmad részén Latinovics Jánosnak halászata van. A halat Baján értékesítik. (BBVm. II. 412.) — Ma a Vörös Csillag T. Sz. tulajdonában. Nagy részét, kb. kétharmadát nád borítja, egyharmada nyílt víztükrő, ahol a tsz. haltenyészetet folytat. Gazdasági jellegű halászat kb. 50—60 éve folyik a tavon, előtte a halászat csak alkalmoszerű és mindenki számára megengedett volt. (A tó neve térképeken olykor magyarra fordított alakjában szerepel: *Fehér-tó*. Ez a névalak azonban mind a lakosság, mind a helyi hivatali ügyvitelben ismeretlen. A betűrendbe való felvétele ezért nyugodtan mellőzhető.)

*Budhalma: f. ~ *Budholma* ~ *Bochhalma*. Középkori település Katymár és Gara között. (Iványi. II. 64.) A történelmi forrásokban Acsával (l. ott) egy időben bukkan fel. 1290: A hájszentlőrinci káptalan előtt Acsai Balek fia János kijelenti, hogy pénzen szerzett Bodrog megyei birtokát „*terram Budholma*” „*Murgo et Acha*” közt szorultságában el akarja adni. A birtokot mint szomszéd „*Kun István de Murgo*” vette meg 15 márkáért. (Iványi. II. 64. és V. 68. Murgo.) 1291: Kun István e földet Garai Keme fiának, Péternek adta ajándékba. (Iványi. II. 64.) 1334: A kalocsai káptalan előtt Péter, Mihály, Tamás és István Gara és Budhalma nevű birtokaikat száz márkáért Becsei Töttösnek és Vesszősnek eladják. (Z. I. 442. okl.) A név előfordulása: „... *aliam Bochhalma donatium vocatas*...” (Z. I. 421. l.)

Crkvészti vinográdi: I. Községi szőlők.

b. *Crkvisté*: 3. sz., szö. ~ n. *Viz' Vajgárt'* [Wiese Weingarten] A „nagy templom”, „templomromok” jelentésű bunyevác név a község egykori települési helyére vagy valamely, ezidő szerint nem azonosítható településre utal. Mind a régi település, mind a hajdani temp-

lom emléke elődeiktől átvett hagyományként a ma élő öregek tudatában még elevenen él. A terület ma többnyire szántóföld, kevés szőlővel. Régebben rét és legelő volt, amit később feltörték, s az emelkedettebb helyeket szőlővel ültették be. Ez magyarázza a német névadásokat: réti szőlők.

Crn' Bár': 1. Fekete tó 1—2.

Crna bárá: 1. Fekete tó 1—2.

Crveni bunár: 1. Vörös kút.

b. *Csajjërë*: 6. sz. ~ n. *Csajjr'*. 1864. *Csajjéra*: „tó: ... nevi eredeteiről vagy jelentéseiről tudomásunk, hogy hagyomány után nincsen.” (Pesty.) A terület az élők emlékezetében mint egykori mocsár, víz él, amit helyenként nád borított. Lecsapolása és termővé tétele századunkban a lecsapolási munkálatok idején történt. Ma szántóföld, csak a laposabb részeken fordul elő kis területen rét vagy legelő. A név valószínűleg a čair „mező”, „legelő” jelentésű szóból alakult.

Csajjr': 1. *Csajjërë*.

b. *Csávolszka mláká*: 7. sz. Kb. 15—20 hold nagyságú terület. Régebben víz és mocsár volt. Lecsapolása után kaszáló és legelő. Ma művelt terület. Az elnevezés valószínűleg személlyel kapcsolatos és nem függ össze a Csávoly helységnévvel.

b. *Csëtír ántë*: 8. d. ~ n. *Firhotr Hájj'* [Vierhotter Haufen]. Négy mesterségesen összehordott, kb. 2—3 m magas halom, amely négy község, Madaras, Katymár és Őrszállás határának érintkező pontját jelöli. (Vö. *Trí ántë*.)

Dugácski cslán: 1. Hosszú dülő.

*Eszter: f. ~ *Ester* ~ *Izter* ~ *Ezther* ~ *Hezter* ~ *Hezther* ~ *Ezter* ~ *Ezthvr*. Középkori település Katymár és Bácsborsód között. Első említése a kalocsai egyházmegyében 1198: *Ester*. (Iványi. V. 34.) Ezt követően a XIV. sz. végén találkozunk ismét a hely említésével a forrásokban, majd folyamatosan a XVI. sz. első harmadáig. 1939: Bodrog megye alispánjának és bírótársainak egy ítélethozatala során Katymárral együtt esik szó Eszterről is. (Z. IV. 427. okl.) A név előfordulásai: „... ad possessionem magistri Mathie *Izter* vocata (így) ...” (Z. IV. 529. l.), „... in prefata possessione *Izter* vocata ...” (u. o.), „... officialis de prefata *Izter* ac ali Nobiles ...” (u. o.). 1408: Bodrog vármegye alispánjának és szolgabíráinak bizonyása szerint Eszter lakói Töttös László Bodrog nevű birtokáról egy jobbágyot összes marháival és javaival együtt elhurcoltak. (Z. V. 470. okl.) A név előfordulása: „... populi et iobagiones in *Ezther* commorantes ...” (Z. V. 564. l.). 1424: A kalocsai káptalan oklevele szerint Töttös János, László és György Ozorai Piónak bizonyos borsódi és katymári részeken való foglалása ellen tiltakozik. (Z. VIII. 104. okl.). A név előfordulásai: „... in possessione eorum *Hezter* vocata ...” (Z. VIII. 154. l.), „... ad dictam possessionem *Hezter* occupare ...” (u. o.), „... et ad possessionem *Hezther* occupatione ...” (u. o.). 1426:

Eszter Katymárral együtt szerepel az okmányokban hatalmaskodási ügyben. (Iványi. V. 34.) A név előfordulása: *Ezther*. 1428: A helységről ismét hatalmaskodási ügy kapcsán esik szó. (Z. VIII. 243. okl.) A név előfordulásai: „...Ladislai filii Michaelis de Gezth, *Ezther* vocate...” (Z. VIII. 357. l.), „...ipsius Ladislai, *Ezther* predicta...” (u. o.), „...Gregorius Swkowy dictus in *Ezther* jobagiones...” (u. o. 358. l.). 1431: Geszti László és Töttös László egy kölcsönös perük és keresetük kapcsán kötött egyezség során ismét említés történik Eszterről. (Z. VIII. 330. okl.) A név előfordulásai: „...inter possessiones Kathmar nostre et *Ezter* ipsius...” (Z. VIII. 471. l.), „...dicte possessionis sue *Eszter* vocate remanere debeat...” (u. o.). 1461: A kalocsai érseknek a lengyeli (= ólegyeni, l. ott) templomot kirabló és felgyújtó Töttös László és társai ellen eljárást rendelő oklevelében Katymár, Sára stb. társaságban esik szó a helyről. (Z. X. 119. okl.) A név előfordulásai: „...in possessionibus eorum *Ezther*, Kathmar, Patala...” (Z. X. 143. l.), „...in dictis possessionibus *Ezther*, Kathmar, Patala et Sary...” (u. o.). 1470: A Soós család levéltárának egy okmánya említi Esztert. (Iványi V. 34.) A névalak: *Ezter*. 1481: Zsigmond egy oklevele a Csapi család birtokaként nevezi meg a helyet. (Z. XI. 164. okl.) A név előfordulása: „...possessiones Kewlwd, Zenthgyergh, *Ezter*, Sary...” (Z. XI. 293. l.). Végül a kalocsai érsek tizedlajtsromában hallunk utoljára a helységről. 1520: *Ezther*, 1521: *Ezthwr*. (Cs. D. 185. l.) A falu, miként Acsa (l. ott) is, minden bizonnyal a török pusztításnak esett áldozatul.

h. *Falualja*: 9. sz., r. ~ b. Podszélm.

m. *Fehér hid*: 10. h. Hid a *Kígyós* (l. ott) patakon. Nevét inkább a közeli *Bila bara* (l. ott) tótól vette (ahová a rajta keresztül vivő út vezet), mintsem — ahogya nép tartja — attól, hogy általában fehérre meszelik.

m. *Fekete-tó*¹: 4. r., l. ~ b. *Crná bárá* ~ n. *Crn' Bár'* A névnek történeti forrásban is nyoma van. 1864: *Czerna Bara*: „... (:Fekete Tó:) ennek vize, a fenekét képező iszaptól barnás, és mint ilyen *Czerna* vagy *fekete tónak* nevezetett el.” (Pesty.) A ma élők emlékezetében mint egykori nagy nádas mocsaras terület él, amelynek vize kb. 60—70 cm mély lehetett. Nyílt víztükre nem volt, ezért halászatra sem vált alkalmassá. A nádját viszont rendszeresen vágták. 1930 táján a területet lecsapolták, az összegyűlő vizet ma egy csatorna vezeti le a *Kígyós* (l. ott) patakba. A lecsapolás óta a terület rét és legelő. Magyar neve hivatalos fordítás, régebben mindhárom nemzetiség a bunyevác nevet használta.

m. *Fekete-tó*²: 5. sz ~ b. *Crná bárá* ~ n. *Crn' Brá*. A névnek ugyan csak van nyoma történeti forrásban. 1864: *Czerno Bara*: „... lapány széna termő hely, mely az ott levő *Czerno Bara* nevű tótól veszi nevi eredetét.” (Pesty.) 1906: *Fekete tó* (AFH₂). Az egykori rét és legelő feltörése után ma művelt terület.

Felső-Roglatica: l. Roglatica.

**Filagóra:: 11. ép. Egykor az uraság használta ha fürödni, halászni járt ki a *Priszpa* (l. ott) tóra. Ma már nem áll. Elpuszulásával a név is kiveszett a használatból.

Fírhotr Hájf: l. Csétír ánte.

m. *Flóra puszt*a: 12. ép. Ma honvédségi laktanya. Régen istálló, csőszház és egy kút volt a helyén. A névben a „puszta” „tanya” értelemben szerepel. A név a honvédségi laktanya megépülése idején, az 1950-es évek elején vált általánosan ismertté. Eredetére vonatkozóan a lakosság közt ezért igen nagy a bizonytalanság. Egy magyarázat szerint a hely nevét a hajdan ott tenyésző nagy ménes egy kiváló és szép lovától nyerte volna. Valószínűbb azonban, hogy az egykori csőszház stb. nevét az akkor ott birtokos Latinovics család Flóra nevű nőtágjától vette. Mindenképpen tény: a név esetében a hajdani csőszház és istálló már-már feledésbe menő nevének átviteléről és fellelevenedéséről van szó.

m. *Garai út*: 13. sz. ~ b. *Gárszki put*. A név történeti forrásban is előfordul. 1864: *Garski Put*: „...szántóföld: megnevezéseire eredetiségnyoma nincs...” (Pesty.). 1906: *Garai út* (ÁFH). A név furcsa módon valóban területet és nem utat jelöl. Eredetileg azonban biztosan azt az utat nevezte meg, amely a területen keresztül vezet Garára, azon túl pedig Bajára. Az *út* neve ma *Bajai út* (l. ott).

Gárszki put: l. Garai út.

*Gebart: f. ~ *Geubar* ~ *Gebarth* ~ *Geubart* ~ *Gybard* ~ *Gibarth* ~ *Gebarch*. Középkori település Katymár és Gara között. (Iványi. V. 36.) A történelmi források a XIV. és a XV. sz. során többször említik. 1340: Becsei Töttös Acsa és Bátoregyháza helységek mellett Gebartot is elnyeri a királytól. (Z. I. 558. okl.) A név előfordulásai: „...habitatóribus destitutam (így) *Geubar* Rusd...” (Z. I. 586. l.), „...ad facies terrarum *Gebarth*, rusd, Acha...” (u. o. 587. l.), „...tres dictarum terrarum videlicet, *Geubart*, acha...” (u.o.), „...Super *Geubar* et acha...” (u. o. 588. l.). 1343: A budai káptalan jelenti Lajos királynak, hogy Becsei Töttöst beiktatta Gebart stb. birtokába. (Z. II. 56. okl.) A név előfordulásai: „...ad facies quarundam possessionum *Gybard* Acha...” (Z. II 83. l.), „...possessionum *Gibarth* Acha...” (u. o.). 1346: A háji káptalannak és Becsei Töttösnek és fiainak egy birtokcseréje során esik szó Gebartról is. (Z. II. 137. okl.) A név előfordulása: „...In Conmetaneitate possessionis *Gebarth* vocate...” (Z. II. 197. l.). 1347: A hely Töttös szentlászlói birtokának szomszédjaként említetik. A névalak: *Gebarch*. (Iványi i. h.) 1412: A hely egy a fehérvári káptalan és Báthmonostori Töttös László között folyó per kapcsán kerül említésre. (Z. VI. 141. okl.) A név előfordulása: „...in possessione Zenthlaszlo in commetaneitate possessionis *Gebarch* et...” (Z. VI. 205. l.). 1420: Ismét Szentlászló

szomszédjaként esik róla szó. A névalak: *Gybrath*. (Iványi. i. h.)

*Gradiná: 1. Roglatica.

Gúvn': 1. Járásföld dűlő.

Gúvná: 1. Járásföld dűlő.

m. *Hadi föld*: 15. sz. sző. ~ m. *Kistölécska* (Vö. *Telecska*) ~ b. *Ágárná* ~ n. *Hádi Felt* [Hadi Feld]. Egységesen 1000 n-öl nagyságú parcellákból álló terület. A terület felparcellázása az első világháború után történt. A parcellákat a hadi szolgálatból leszerelők húségjutalmul kapták. A felosztott terület nevében ezért kapta a „hadi” jelzőt. A bunyevác *Ágárná* elnevezés a magyarnál korábbi eredetű.

Hádi Felt: 1. Hadi föld.

m. *Hajtó út*: 16. fu.

m. *Hosszú dűlő*: 17. sz. ~ b. *Dugácski cslán* ~ n. *Lani Kvant* [Langes Gewende].

*n. *Hucsr Plác* [Hutscher Platz]: 18. sz. A csikósok hajdani éjjeli pihenőhelye.

Járás: 1. Járásföld.

h. *Járásföld*: 19. sz. ~ m., n. *Járás*. 1906: *Járásföld* (ÁFH₂). A századvégi tagosítások idején rét és legelő. A tagosításkor egyenlő, 1360 n-öles parcellákra osztották fel: „nagyjárás” vagy „járás”. Egy-egy ilyen parcellát a 10 vagy ennél több hold földdel rendelkezők kaptak. (Vö. *Járásföld dűlő*.) A „Járás” név ma kettős értelemben használatos: jelenti egyrészt a terület egy-egy parcelláját, másrészt az egész területet.

h. *Járásföld dűlő*: 14. sz. ~ b. *Gúvná* ~ n. *Klähájzlr Járás* [Kleinhäuser Járás] ~ n. *Klähájzlr Vajgárt'* [Kleinhäuser Weingarten]. 500—700 n-öles, megközelítően egyenlő nagyságú földparcellák. Kialakításuk, miként a *Járásföld* (l. ott) tábláié is, a századvégi tagosításokkor történt. A község határának tagosításakor azok kaptak egy-egy ekkora területet, akik csak házzal és 10 holdnál kevesebb földdel rendelkeztek. Erre utalnak a német nevek is: *Klähájzlr*. (Vö. *Járásföld*.) A terület a tagosítások idején rét és legelő volt, amit később feltörtek és szőlővel ültettek be. Ez magyarázza a németek *Klähájzlr Vajgárt'* elnevezését, amely egyben arra is utal, hogy a szőlők, ill. parcellák tulajdonosai többnyire a lakosság német részéből kerültek ki. A német nevek egyébként ugyanúgy kettős értelemben használatosak, mint a *Járásföld* esetében a *Járás* név (l. ott).

m. *Jurinát*: 20. sz. 1906: *Jurin Át* (ÁFH₂) Nevét a ma élők a hasonló nevű hegytől eredeztetik. (l. *Jurinát hegy*.)

m. *Jurinát hegy*: 21. d. ~ n. *Jurinát Perik* [Jurinát Berg]. Kb. 30—40 m. magas művelt domb. Részben szőlő, részben szántó foglalja el.

m. *Jurinát kút*: 22. k.

Jurinát Perik: 1. Jurinát hegy.

*m. *Kamönyák halom*: 23. d. A névnek a történelmi forrásokban is nyoma van. 1737: Egy 80 éves katona említi, hogy Lengyel (1. *Ólegyen*) határát Borsód felé *Kamönyák-halom* képezte. (Iványi. II. 150—151. l.) Nevét valószínűleg a hasonló nevű pusztától vette, amely azonban kívül esik Katymár határán. E pusztán a ma élők emlékezete szerint egykor szabad téглаégetők sorakoztak, amelyekben avatott, sokszor más vidékekről hívott szakemberek égették a téglát. Az utóbbiak magyarázzák a Kamönyák név eredetét: Kamönyák = téглаégető hely (kamen ~ kő).

Katymár: ~ *Kachmar* ~ *Kagmar* ~ *Kathmar* ~ *Kakmar* ~ *Kathymar* ~ *Katthmar*. A település a középkortól a legújabb időkig igen gyakran szerepel a forrásokban. Először a XIV. sz. utolsó harmadában hallunk róla mint Töttös László birtokáról. 1388: A pécsi káptalan egy oklevele arról tudósít, hogy Geszti László szolgája megrabolta Töttös László két katymári jobbágját. (Z. IV. 314. okl.) A név előfordulásai: „...in possessione sua *Kachmar* vocata...” (Z. IV. 363. l.), „...in possessione sua *Kachmar* residentes...” (u. o. 364. l.). 1390: A fentemlített esethez kapcsolódóan Bodrog vármegye alispánja és bírótársai bizonyítják, hogy a katymári jobbágýokon milyen hatalmaskodást követtek el. (Z. IV. 353. okl.) A név előfordulása: „...villicus de *Kagmar* Jobagio dicti...” (Z. IV. 417. l.) Az okmányok a helységet ezt követően is, s az egész XV. sz. során Töttös-birtokként említik. 1393: Egy ítélelhozatal során hallunk a faluról: Töttös László katymári méneséből Oltuk Miklós kun lovat lopott. (Z. IV. 427. okl.) A név előfordulása: „...in possessione eiusdem predicti magistri ladislai *Kagmar* vocata...” (Z. IV. 529. l.). 1394: Geszti János követ el hatalmaskodást Töttös László katymári jobbágýain. (Z. IV. 438. okl.) A név előfordulása: „...In possessione sua *Kachmar* vocata...” (Z. IV. 541. l.). 1405: A helységet Zsigmond egy oklevele említi Töttös Lászlóval kapcsolatban. (Z. V. 341. okl.) A név előfordulása „...iobagionum de *Kathmar*, per ...” (Z. V. 405. l.) 1406: A bátai apát szeremlei alattvalói egyebek mellett Töttös László katymári jobbágýait is elhajtották a bajai vásárról s fogva tartották őket Szeremlén. (Z. V. 410. okl.) A név előfordulása: „...in possessionibus Bathmonostora predicta, ...Gara, *Kachmar*, Borsod...” (Z. V. 486. l.). 1416: Zsigmond egy okleveléből arról értesülünk, hogy Farki György madarasi tiszt követett el hatalmaskodást Katymáron és Szentgyörgýön. (Z. V. 273. okl.) A név előfordulása: „...iobagionis sui de *Kathmar* in possessione Madaras...” (Z. V. 406. l.). 1420: Ozorai Pipo egyik jobbágýa Báthmonostori Töttös János egyik katymári jobbágýától négy ökröt jogtalanul elfoglalt. (Z. VI. 423. okl.) A név előfordulása: „...in possessione dicti Johannis *Kakmar* vocata...” (Z. VI. 627. l.) 1424: A kalocsai káptalan előtt Töttös János, László és György Ozorai Pipo bizonyos borsódi és katymári foglalásai ellen tiltakozik. (Z. VIII. 104. okl.) A név előfordulása:

„...ad possessiones dictorum filiorum Ladislai Thethews, Borsod et *Kathmar* pertinentes...” (Z. VIII. 154. l.). 1428: Zsigmond egy okleveléből ismét arról értesülünk, hogy Töttös katymári birtokán hatalmaskodást követtek el. (Z. VIII. 243. okl.) A név előfordulásai: „...ad possessionem eorundem conquerentium *Kathmar* vocatam...” (Z. VIII. 359. l.), „...ad easdem possessiones eorum *Kathmar*, *Pathala*...” (uo.), „...in possessionibus suis *Kathmar* et *Pathala*...” (u. o. 346. l.). Ugyanebben az évben a szabadkaiak több ízben is marhákat hajtottak el *Kachmarról*. (Iványi. III. 61.) 1431: Töttös László és Geszti László egy egyezségkötésében történik említés Katymárról. (Z. VIII. 330. okl.) A név előfordulásai: „...inter possessiones *Kathmar* nostre et Ezter...” (Z. VIII. 471. l.), „Datum in *Kathmar* predicta...” (u. o. 472. l.). 1450: Az akkori kalocsai érsek bizonyos összeg lefizetése esetén többek között Töttös katymári jobbágysait is felmenti érseksége tartamára a papi tized alól. (Z. IX köt. 202 okl.) A név előfordulása: „...in possessionibus suis *Pathala*, *Katymar*...” (Z. IX. 265. l.). A papi tized tárgyában az évtized során más helységekkel együtt még három okmány említi a község nevét. 1450: A kalocsai érsek utasítást küld Töttös László Bodrog megyei jobbágysáinak papi tizede tárgyában. (Z. IX. 202. okl. A név előfordulása: „...in possessionibus suis *Pathala*, *Kathmar* *Thymak*...” (Z. IX. 265. l.). 1453: A kalocsai érsek Töttös Lászlót társaival a papi tized visszatartása miatt egyházi átokkal sújtja. (Z. IX. 291. okl.) A név előfordulása: „...de possessionibus suis *Kathmar*, *Pathala*... in dicto comitatu...” (Z. IX. 374. l.). 1457: A kalocsai érsek újabb rendeletet bocsát ki a Töttös László Bodrog megyei birtokairól szedendő adók ügyében. (Z. IX. 406. okl.) A név előfordulása: „...quatenus possessiones *Pathala*, *Kathmar*, *Thimak*... egredii Ladislai *Thythes*...” (Z. IX. 582. l.). 1458: Ismét egy Katymáron elkövetett hatalmaskodásról értesülünk. (Z. X. 18. okl.) A név előfordulása: „...inter veras metas possessionis sue *Kathmar* vocata...” (Z. X. 20. l.). 1461: A lengyeli (1. *Ólegyen*) templom kirablása és felgyújtása alkalmával említi meg Katymárt is a kalocsai érsek oklevele. (Z. X. 119. okl.) A név előfordulásai: „...in possessionibus eorum Ezther, *Kathmar*, *Patala*...” (Z. X. 143. l.), „...in dictis possessionibus Ezther, *Kathmar*, *Patala*...” (u. o.). 1466: A kalocsai érsek valamint Töttös László és nemzetsége közt létrejött örökösödési szerződés kapcsán esik szó a helységről. (Z. X. 264. okl.) A név előfordulása: „...eiusdem *Bathmonostra* ...Borsod, *Kathmar*...” (Z. X. 384. l.). A kalocsai érsek XVI. századi tizedlajstromai szintén számon tartják Katymárt: 1520: *Kachmar*, 1521: *Katthmar* (Cs. D. 185. l.). A török kori defterek 1554-ben, 1570-ben és 1590-ben a zombori náhijébe sorolva említik a helyet. (Steltzer. 43.) 1574: A Kisvárdaiak, mint a Töttösök jogutódai Bodrog megyei birtokaik elfoglalása ellen tiltakozva *Pathala*, Borsod. stb. társaságában megemlítik Katymárt.

is. (Iványi. III. 61.) 1598: Esztergom vidékének újratelepítése során Katymár lakossága is Esztergom környékére költözött. Az erről szóló okmány a falut *Kachmar* névalakban említi. (Sz. 1903. 535. l.) 1641: Katymár, Lengyel (l. *Ólegyen*) Gara falvak stb. Milojkovics Miklós birtokába jutottak. (Iványi. III. 39.) 1642: Az előbbieket nádori adományként Aszalay István és Komjáty Ábrahám akapták. (Iványi. i. h.) 1663: Bory Mihály, Dvornikovics Miklós és Szalatnyai Horváth György kerül beiktatásra többek között Katymár birtokába is. (Iványi. III. 62.) 1679: Arról értesülünk, hogy Katymár harácsot fizet az érseknek. (Iványi. i. h.) 1700-ban, 1714-ben, 1715-ben, 1718-ban és 1727-ben faluként említik az okmányok. (Iványi. i. h.) 1744: A falu pecsétjén: „Selo *Kagmar*” (Iványi. III. 63.) 1763: Arról értesülünk, hogy Katymár *Sára* (l. ott) pusztát béreli, de erre nincs szüksége, mert a hozzátartozó *Felső-Roglatica* (l. *Roglatica*) pusztával elegendő határa van. (Cothmann. 15. l.) 1800: Latinovics József és János a kincstártól megvették Katymárt. (Iványi. III. 62.) 1832: A község pecsétjén a falu neve először szerepel mai alakjában. (Iványi. III. 63.) 1846: Latinovics Sándor kérelmében mezővárossá kívánja tételni a helységet. (Iványi. III. 62.) 1864: „...ezen név alatt *Katymár* hajdantól ösmeretes...” (Pesty.).

A község nevét egy szórványosan még ma is élő népetimológia két keresztnév összeolvadásából magyarázza. Eszerint a *Szentkúton* (l. ott) túl hajdan egy csárda állott, amelynek két nőtestvér, Kati és Mari voltak a tulajdonosai. Nevükből először *Katimari*, majd *Katymár*, végül *Katymár* formában alakult volna ki a község mai neve. A név tudományos etimológiájának megfejtésére Bátky tesz kísérletet. Bátky a nevet a Fejér megyei *Kajmád*hoz hasonlóan török eredetűnek tartja. *Kajmád* (régebben *Kagymat*, *Kagymathy*) a török eredetű *kajmak* „elrontani”, „megölni” igéből, amely személynévként is előfordult. Ide tartozik Bátky szerint a Bodrog megyei és a hevesi *Katymár* is, és hozzáteszi, hogy mind e helyek szomszédságában ugyancsak törökből magyarázható helyneveket találunk. (F. E. IX. 99.)

- h. *Katymár-hegy*: 24. d. 1906: *Katymár hegy* (ÁFH₂). A határ legmagasabb pontja. Magassága 126, 8 m. Tetején mérnöki torony áll. Az elnevezés valószínűleg a földmérő munkálatok vagy a térképfelvételek idejéből (XIX. sz. vége, ill. XX. sz. eleje) való. A nevet a lakosság nem ismeri.
- h. *Kaszáló*: 25. 1906. *Kaszáló*. (ÁFH₂) Csak a kataszteri térképen szereplő név. Egykor bizonyára hivatalos használata volt. A ma élők előtt ismeretlen.
- m., b., n. *Kígyós*: 26. p. A név történelmi forrásokban illetve forrásjellegű feldolgozásokban is többször szerepel. 1837: *Kígyós-ér*: „...a vármegyétől ázott mederben folydogálván — Bezdán és Zombor között szakad a Ferencz csatornájába” (Fényes. 129. l.). 1864: *Kígyós*:

„A határt Keletről délnek egy keskeny patak hasítja, mely igen csavargós folyása miatt Kígyósnak nevezetik, eredetét a tiszától venni állítják és Kolluthnál a Dunába folyik, a hol is nem *Kígyós*, hanem Theisz maraszt név alatt neveződik”. (Pesty. 1. Katymár alatt.) 1878: *Kígyós*: „...a megye felső részén két ágból Felsőszentiván és Tataháza felett ered, s miután e két ág Rigyica község felett egyesült és több apróbb tavat, mocsárt, elhagyott, vizét Zombornál a Ferencsatornába vezeti.” (Fridrik. 17. 1.) 1897: *Kígyós-ér* (Nyr. XXVI. 452., 453.). 1906: *Kígyós* (ÁFH). A lecsapolási és szabályozási munkálatok óta tiszta folyású patak. Medre 4—5 m széles, vize az áradásokat nem számítva általában 40—50 cm mély. Állatvilága apróbb halakból, rákokból, vízipatkányokból stb. áll.

Kígyos-ér: 1. Kígyós.

Kis-Priszpa: 1. Priszpa.

Kis-Sára: 1. Sára.

Kistölcska: 1. Hadi föld.

Klāhājzl Járás: 1. Járásföld dülő.

Klāhājzl Vajgárt': 1. Járásföld dülő.

Klāsár': 1. Sára.

b. *Klúcs*: 27. sz., r. Egykor fával elkerített kb. 20 hold nagyságú sima terület.

Kócs: 1. Kóty.

b. *Kóty*: 28. r., n. ~ n. *Kócs*. A névről a történeti forrásirodalom is említést tesz. 1864: *Kotz*: „tó: ...nevi eredeteiről vagy jelentéseiről tudomásunk, vagy hagyomány után nincsen.” (Pesty. 1. *Katymár* alatt.) A lecsapolási munkálatokig mély vizű tó. Vize forrásokból és a környező földekről összefolyt csapadékból táplálkozott. Tavaszi áradásokkor olykor kiöntött, s a mellette elhúzódó *Pacséri utat* (1. ott) járhatatlanná tette.

Krószsár': 1. Sára.

h., m. *Községi szőlők*: 29. sz. szö. ~ b. *Crkvészti vinográdi* ~ n. *Lehr' Fält* [Lerchen Feld]. Homokos, mezőgazdaságilag rossz minőségű terület, ahol, egy német mondás szerint, még a pacsirta sem él meg. Régebben legelő volt, feltörése után szőlővel telepítették be. Telekkönyvileg a község tulajdona volt, innen a hivatalos névadás, majd a hitközség használatába került. Az utóbbira utal a bunyevác elnevezés. A német nevet a lakosság az egykor ott nagy számban élő pacsirtával (Lerche) magyarázza.

Lani Kvant: 1. Hosszú dülő.

n. *Lak'*: 30. 1. Lecsapolása előtt náddal benőtt, elmocsarasodott tó volt, amely a szárazság idején többször kiszáradt. Területe kb. 50 hold. Ma legelő, helyenként kevés náddal. Az elnevezést ma csak a német lakosság használja, a név azonban kétségtelenül azonos a bunyevác *mlaka* „mocsár”, „posvány” jelentésű szóval, ami a német lakosság névátvételére s a név bunyevác eredetére utal.

Lëginr Stróz': 1. Regőcei út.

Lehr' Fëlt: 1. Községi szőlők.

h. *Madarasi dűlő*: 31. sz. ~ n. *Szircsin*. Régen legelő, ahol főleg juhottenyésztettek nagy számban. A német elnevezés valószínűleg a szláv *sir* „sajt” szóra megy vissza. Ezt támasztja alá a még élő népetimológia is, amely a nevet az egykori juhászok nagy mennyiségű sajtkészítésével hozza összefüggésbe.

n. *Májlër' Vëk* [Majer-Lehrer Weg]: 32. fu. A névben megjelölt személyről, akinek földje az út mellett volt.

Málà Príszpá: 1. Príszpa.

b. *Bláká*: 33. ~ b. *Podmlákom*. A nevet történeti forrás is megemlíti. 1864: *Blaka*: „tó: ...nevi eredetéről vagy jelentéseiről tudomásunk, vagy hagyomány után nincsen.” A lecsapolási munkálatokig a falu alsó, déli része alatt végighúzódó, fenekén erősen elmocsarasodott víz. A vasút megépítése előtt (1903.) lehúzódott a mai vasútvonal alá is. Mélysége kb. 50—60 cm volt. A lecsapolás óta részben nyárfával beültetett, részben beépített terület. (Vö. *Umlák'*. L. a belterület neveinél.)

Nagy-Príszpa: 1. Príszpa.

Nagy-Sára: 1. Sára.

Novi vinográdi: 1. Újszőlők.

m., n. *Ólegyen*: 34. sz., r. ~ b. *Sztárilëgyën ~ Lengel ~ Lengyel ~ Lenghel ~ Legyen ~ Ó-Legyen*. A középkortól a XVIII. sz. első feléig település. Az oklevelek és egyéb források igen gyakran említik. Először a XIV. sz. első harmadában hallunk róla. 1323: *Lengel*: Kajánd és Bátorigaz helységekkel együtt Bothaliascenthpetur szomszédjaként kerül megemlítésre. (Iványi. IV. 65.) Ezt követően, s később is számos esetben találkozunk a névvel személylyel kapcsolatban (Farkas de Lengel, Gregorius de Lengel stb.), de tekintve, hogy nem egy esetben vitatható, hogy ezek a szóban forgó helységre vonatkoznak (a Bácskában nem túl messze még két Lengyel nevű helység is volt a középkorban; 1. Iványi. IV. 66. l.), alább csak a konkrétan erre a helyre utaló tudósításokat vesszük számba. 1410: *Lengyel* (Cs. D. 204. l.). 1412: István, Pál fia bevallja a kalocsai káptalan előtt, hogy birtokrészeit a Bodrog megyei Wres és *Lengel* nevű birtokokban eladta Maróthi Jánosnak. (Iványi. IV. 66. l.) 1420: Egy hatalmaskodási ügyben Zenthe, Paka stb. helységekkel Boziás szomszédjaként említettik. A névalak: *Lengel*. (Iványi. IV. 66. l.) 1425: Ismét hatalmaskodási ügy kapcsán kerül említésre. (Z. VIII. 171. okl.) A név előfordulásai: „... ad possessionem vestram *Lenghel* apellatam...” (Z. VIII. 259. l.), „... ad possessionem vestram *Lenghel* predictam...” (u. o.). 1426: Maróthi János szentgyörgyi és lengyeli jobbágysai Pathalán hatalmaskodtak. (Z. VIII. 195. okl.) A név előfordulásai: „... in possessionibus suis Zenthgewrgh et *Lengel* constitutus...” (Z. VIII. 308. l.), „... Lauretio Kardos de dicta *Lengel*...” (u. o.) 1449: Hunyadi

János kormányzó Töttös László ellen vizsgálatot rendel Lengyeli Péter és fiai elfogatása miatt. (Z. IX. 172. okl.) A név előfordulásai: „...In personis Petri de Lengel ac... filiorum eiusdem de eadem *Lengel* exponitur...” (Z. IX. 224. l.), „... eosdem Petrum de prefata *Lengel*, Barnabam et...” (u. o.), „...ut puta Valentini et Blásii de predicta *Lengel* captivassent...” (u. o.) „...commetaneis pretacte possessionis *Lengel* aliisque nobilibus...” (u. o.) 1461: Töttös László és társai kirabolják és felgyújtják a helység templomát. (Z. X. 119. okl.) A név előfordulása: „...ad possessionem *Lengel*, ibique hostia ecclesie...” (Z. X. 143. l.) 1504: Aranyán stb-vel együtt pusztaként említve. A névalak: *Lengyel*. (Iványi. IV. 66. l.) A törökkori adó-
lajstromok 1554-ben, 1570-ben és 1590-ben Katymárral s a terület egyéb helyeisével szintén a zombori nahijébe sorolva tartják számon. A névalak: *Legyen*. (Steltzer. 43.) 1598: Esztergom vidékének újratelepítésekor, miként Katymár, Ólegyen lakói is Esztergom vidékére költöztek. Az erről szóló okmányban a helység neve *Legyen* alakban szerepel. (Sz. 1903. 535. l.) 1641: Arról értesülünk, hogy Katymár, *Legyen*, Gara stb. falukat nádori donációként Milojkovics Miklós kapta. 1642: Aszalay István és Komjáthy Ábrahám vezettetnek be Borsod, *Legyen* és Gara birtokba. 1643: Az utóbbinak Milojkovics Miklós ellentmond. 1657: Aszalay halála után a nádor Borsod és *Lengyel* birtokot bernátfalvi Földvári Jánosnak és Mihálynak s ezek utódainak adományozta. 1663: Katymár, Gara és *Legyen* birtokokba Bory Mihály, Dvornikovics Miklós és Szalatnyai György iktatnak be. 1700: Az ezévi Olber-féle összeírásban a hely *Legyen* névalakkal szerepel. Ugyanez évben *Legyent* Borsoddal együtt Földvári László Buttler János bárónak adta zálogba, s az a kalocsai érsek és a budai kamara tiltakozása ellenére is az ő birtoka marad. 1714-ben a helység *Legyen* néven 1 bíróval és 22 adózóval, 1715-ben pedig 15 adófizetővel a bajai járásban szerepel. 1720: A falu lakossága elköltözött, minden bizonnyal a szomszédos Regőcére. A hely ezután csak pusztaként szerepel az iratokban. 1725: A pusztává lett helyet Borsoddal együtt Hammerschmidt Antal Bács megyei alispán megvette Buttlertől, s azok felét még ugyanabban az évben eladta Latinovics Dánielnek és Istvánnak. 1726: A Latinovicsok a puszta másik felét is megvásárolták Hammerschmidtől. 1736: Latinovics Péter a két pusztát nádori donációként kapja meg. 1744: Földvári György, Miklós és Sándor eredménytelenül tiltakoznak a két birtoknak nagyapjuk részéről 1700-ban történt elzálogosítása ellen. (Valamennyi utóbbi adat és értesítés: Iványi. II. 150—151. l.) 1747: A Latinovics család Borsod és *Legyen* pusztákra királyi adománylevelet és a Borsodi előnévre kiváltságot nyer. (Nagy Iván: Magyarország családai. VII. Pest, 1860. 39. l.) 1759: Berky Zsófia, Vahot Ádám özvegye Latinovics Péter javára lemond a Borsod és *Lengyel* birtokban őt illető minden jogról. (Iványi. i. h.) 1872: Ó-

Legyen pusztát az ekkor községgé lett Borsodhoz csatolták. (Iványi. i. h.) A területet a XX. sz. 30-as éveiben csatolták közigazgatásilag ismét vissza Katymárhoz. 1894: Csánki Dezső Katymár és Stanisics között ismét *Lengyel* néven pusztaként említi. (Cs. D. 204. l.)

A terület egésze ma szántóföld, néhány laposabb helyén kevés réttel vagy legelővel. Az 1950-es évek végéig, a forgalom leállításáig, vasúti megállója volt. Jugoszlávia felé az utolsó állomás lévén az addigi térképek is rendszeresen feltüntetik.

A név etimológiáját Steltzer próbálta először tisztázni. A *Legyen* alakot egy Vajszka körül volt *Lengyel* falu nevére vezeti vissza, amelynek lengyel származású lakossága szerinte ide költözött volna át, magával hozva a falu nevét is. Állítását azonban adatokkal nem támasztja alá. Az *Ólegyen* alakot Iványi magyarázza elfogadhatóan. (I. m. II. 150. l.) Eszerint az 1720-ban elköltözött lakosság magával vitte a *Legyen* nevet új települési helyére, Rigycára, amely az 1740-es évektől „*Legyen* másképpen Rigyica” névvel fordul elő a vármegyei iratokban. A nép pedig *Új-Legyen*nek nevezi a helyet. Az elhagyott hely neve ekkortól *Ólegyen*. Iványit teljesen igazolja az, hogy a német lakosság Katymáron még ma is a *Legin* nevet használja Regőcére, s a Rigyica alak csak a bunyevác szóhasználatban fordul elő.

- h. *Őszőlők*: 35. sz. ~ b. *Sztári vinográdi* ~ n. Áldi Vajgért [Alte Weingärten]. A név előfordul történeti forrásban is. 1864: *Sztári vinográdi*: szántóföld. (Pesty. l. Katymár alatt.) 1906: *Őszőlők* (ÁFH₂). A ma élők tudata szerint a telepítések idején szőlőültetés céljából osztott földek. Egy későbbi hasonló célú osztás az *Újszőlők* (l. ott). A földek kiosztása után mindkét területet betelepítették szőlővel. Ma már hosszú idők óta szántóföld, de a nevek tovább élnek.
- h. *Osztriát*: 36. sz. 1906: *Ostri Át* (ÁFH₁).
- h. *Pacséri dűlő*: 37. sz. Az elnevezés a Pacsér felé vívő, régen föld-, ma kövezett *Pacséri útról* (l. ott.)
- m. *Pacséri út*: 38. ku. ~ n. *Pácsír'r Stróz'* [Pacsérer Strasse]. A névadás indítéka: Régebben szekerekkel ezen az úton jártak Pacsér s más dél-bácskai helységekbe. Az 1950-es évek elején *Flóra pusztáig* (l. ott) makadámmal burkolták.

Pácsír'r Stróz': 1. Pacséri út.

- m. *Paphëgy*: 61. d. ~ b. *Pópina grëda*. ~ n. *Phär' Perik* [Pfarrer Berg]. Magassága kb. 25—30 m. Régen szőlővel volt beültetve, s a falu papjának tulajdonát képezte. Innen a névadás. Ma műveletlen terület, egy részén homokot bányásznak ki.
- m. *Pesti út*: 60. fu. A névadás indítéka: Dél-Bácskából szekereken egykor ezen az úton mentek Pestre.

Phär' Perik: 1. Paphëgy.

Podmlákom: 1. Mláká.

Podszëlom: 1. Falualja.

Pópinä grëddä: I. Paphëgy.

Prindl: 1. Szentkút.

Príszp': 1. Príszpa.

m. *Príszpa*: 39. tó. ~ b. *Príszpá* ~ n. *Príszp'*. A név történelmi forrásban illetve forrásértékű feldolgozásban is megtalálható. 1864: *Príszpa*: „Az uradalmi földek között, de a nevezett község határában van egy halas Tó, *Príszpa* név alatt, ennek vize a környezett nagyobb dombokból szivárog, miértis, mint hogy a Dombokból a vize kiömlik vagyis kifoly, neveződik *Príszpa* vagyis *Príszpának*; a vize sóós és mint hogy frís forásai is vannak, fürdőül (:ámbár ismeretlen:) igen hasznos.” (Pesty. 1. Katymár alatt.) 1878: *Príszpa*: „... az uradalom földjén egy *Príszpa* nevű tó [van]; a községet 1855-ben bántalmazta”. (Fridrik. 169. l.) 1906: *Príszba* (ÁFH). 1909: *Príszpa* tó: „... benne Latinovics Margit, Horthy Istvánnénak halálszata van.” (BBVm. II. 412.) A tavat a nép elnevezésében két részre osztja: m. *Kis-Príszpa* ~ b. *Málá Príszpá*: a tó déli része, és: m. *Nagy-Príszpa* ~ b. *Véliká Príszpá*: az északi rész. Ma már csak az utóbbi tó. A *Kis-Príszpa* vizét a lecsapolási munkálatok során vezették le. Helyén ma rét és legelő, a mélyebb részekben elszórtan nád van. A területén összegyűlő vizet csatorna vezeti le a *Kígyós* patakba (l. ott). A meglevő tóban a víz ma is kb. 3 m mély. Bő forrásokból és a környező dombokról lefolyó vízzel táplálkozik. Körülötte nagy nádas és kaszáló van. Partján ember részére is élvezetes vízű források.

Príszpá: 1. *Príszpa*.

n. *Príszpámr Pruk'* [*Príszpaer Brücke*]: 40. h. A *Kis-Príszpa* (l. *Príszpa*) helyén összegyűlő vizet levezető csatorna fölött.

m. *Regőcei út*: 41. fu.: ~ n. *Lëginr Sróz'* [*Leginer Srasse*]. Az *Ólegyenen* (l. ott) át *Regőcére* vívő út.

Ródr Prun': 1. Vörös kút.

Roglatic': 1. *Roglatica*.

m. *Roglatica*: 42. sz. ~ b. *Roglaticá* ~ n. *Roglatic'*. A terület a magyar elnevezésben két részre tagolódik: *Alsó-Roglatica*: 42a. és *Felső-Roglatica*: 42b. Választóvonalként a ma élők a *Kígyós* patakot (l. ott) tekintik. A nevek a történelmi forrásokban és irodalomban többször is előfordulnak. 1724: *Roglatica*. A Czobor birtok összeírásában pusztaként mint Madaras délnyugati szomszédja szerepel, amelynek jó szántója, kaszálója és legelője van, de nincs erdeje. (Iványi. IV. 35. l.) 1763: *Felső-Roglatica*: „Katymár falu Sára pusztát tartja bérben, de erre nincs szüksége, mert a hozzátartozó *Felső-Roglaticza* pusztával elegendő határa van.” (Cothman. 15. l.) 1768: Az azévi kamarai térképen „Katymár határának keleti részén, Madaras mellett, Sára puszta fölött volt *Felső-Roglatica* puszta másnéven *Gradina* 5770 hold terjedelemmel.” (Iványi. IV. 35. l.) 1864: *Roglaticza*: „szántó-

föld: ...megnevezéseire eredetiség nyoma nincs..." (Pesty. l. Katymár alatt.). 1909: *Felső-Roglaticza*: „A falutól keletre Madaras mellett elterülő föld *Felső-Roglaticza* puszta.”

A nevek nem tévesztendőek össze a történelmi forrásokban és irodalomban található, de más területre vonatkozó azonos nevekkal. (Ez utóbbiakra l. Iványi. IV. 35. l. *Felső-Roglatica*: 1665. és 1904. évi adatok; u. o. 4—6. l. *Alsó Roglatica*; Steltzer. 45. l.; Fényes. 70. l.)

A név ma a történelmi adatokhoz viszonyítva leszűkült területre vonatkozik. A terület a lecsapolási munkálatok előtt többnyire tó és nádas volt. A lecsapolás óta nagyrészt szántó, helyenként réttel és legelővel.

Roglaticá: l. *Roglatica*.

m. *Roglatica út*: 43. fu. (Vö.: *Roglatica*.)

Sánac: l. Sándormajor.

Sándor: l. Sándormajor.

h. *Sándormajor*: 44. sz. ~ m. *Sándor* ~ b., n. *Sánac*. A nevekkal a történelmi forrásokban és forrás értékű feldolgozásokban is találkozunk. 1864: *Sanac*: „uradalmi föld: ...megnevezéseire eredetiség nyoma nincs..." (Pesty. l. Katymár alatt.). 1878: *Sanac*: „Katymár határában fekszik *Sanac* puszta, melyben egy tanterem van berendezve, hol egy katymári tanító időközben tanít.” (Fridrik. 169. l.) 1906: *Sanac*: „...katymári puszta. 1903-ban 39 rk. lakos volt itt.” (Iványi. IV. 112. l.) 1906: *Sándor major* és *Sanatz*: (ÁFH₁) A terület központjában régebben major állott több cselédházzal. Ezek nagyobb része az utóbbi években elpusztult. A terület *Sándormajor* neve hivatalos magyarosítás útján keletkezett. E névnek ma a magyar szóhasználatban egyre inkább a *Sándorra* rövidült alakja használatos. A *Sanac* név eredete ismeretlen a ma élők előtt.

Sár': l. *Sára*.

m. *Sára*: 45. sz. ~ n. *Sár'* ~ *Sáry* ~ *Sára* ~ *Sári* ~ *Sára puszta* ~ *Sarra* ~ *Saára* ~ *Sári puszta* ~ *Sáripuszta*. A nagykiterjedésű terület csak az 1760-as évek végétől szerepel Katymár részeként. A név eredetileg települést jelölt, amelyet Steltzer szerint (34. l.) 1364 óta említenek a források. A középkor okleveleiben s más forrásaiban főleg személyneves alakban (ezek alább, mint *Ólegyennél* is, ugyanazon okból mellőzve) igen gyakran találkozunk a névvel. 1461: A kalocsai érseknek a lengyeli (l. *Ólegyen*) templomot kirabló és felgyújtó Töttös László és társai ellen vizsgálatot rendelő oklevél Eszterrel, Katymárral, Patalával együtt szintén megemlíti a helyet. (Z. X. 119. okl.) A név előfordulásai: „...in possessionibus eorum Ezther, Kathmar, Patala et *Sary* commorantibus...” (Z. X. 143. l.), „...in dictis possessionibus Ezther, Kathmar, Patala et *Sary* commorantibus...” (u. o.). 1481: Csapi György, Zsigmond és Pál bir-

tokaik tárgyában a király előtt Csapi Jánossal egyezséget kötnek. Az erről szóló oklevél ismét Eszterrel együtt ejt szót a helységről. (Z. XI. 164. okl.) A név előfordulása: „Quomodo ipsi totalas possessiones ipsorum... Ezther, Sary, Keches in Bodrogh (Z. XI. 293. l.). 1520: Sary névalakkal szerepel a Bodrog megyei tizedjegyzékben. 1598: Esztergom vidékének újratelepítése alkalmával Katymár és Ölegyen lakosaihoz hasonlóan Sára lakói is elköltöztek. Településként a helységről ekkor hallunk utoljára. A nevet a források ezt követően csak pusztaként említik. Az Esztergom vidékére költözésről tudósító okmányban a hely neve Sári alakban szerepel. (Sz. 1903. 535. l.) 1600: Soós János, Géczi András és Kohári Péter iktattatnak be többek között Sary birtokába is. 1633: Sári: Mint elhagyott pusztát Kovács Miklós birtokába kerül. 1653: Liptay István kapta utódlási joggal. 1658: Sary: Uratlan birtokként a nádor Serényi Pálnak adományozza, de a beiktatásnál Liptay István ellentmond. 1660: Sári: Bori Mihály és György iktattatnak be a birtokba. 1679: Sára: Az érsek harácsfizetői közt szerepel. 1681: Sári: Bárány Balassa Ádám és nejének birtokába kerül. 1703: Az azévi összeírásban Sára névvel pusztaként szerepel. 1724: Sarra: A Czobor birtokról készült összeírás megjegyzi, hogy jó szántófölddel, kaszálóval s bő vízzel rendelkezik. (Valamennyi adat: Iványi. V. 110—111. l.) 1763: Sára: „Katymár falu Sára pusztát tartja bérben, de erre nincs szüksége, mert a hozzátartozó Felső-Roglaticza pusztával elegendő földje van.” (Cothmann. 40. l.) 1768: Sára: Az azévi kamarai térképen Katymár alatt van feltüntetve 283 telekkel. 1805: Ekkor már a Redl család birtokaként szerepel. 1813: Sári: Azévi jövedelemösszeírása szerint Redl Juliannának 4000 hold birtoka volt itt. (Az utóbbi adatok: Iványi. i. h.) 1864: Saára: „...szántóföld:... megnevezéseire eredetiség nyoma nincs...” (Pesty. l. Katymár alatt.). 1883: Sári: „...jetzt ein Präidium bei Sztanisits...” (Steltzer. 34. l.). 1903: Sári: A Redl család birtoka 188. rk. és 8 szerb lakossal. (Iványi. i. h.) 1906: Sára (ÁFH₂). 1909: Sári pusztája (BBVm. I., térkép). 1913: Sárpusztája (Nyr. XLII. 383. l.). — A jelenleg Jugoszláviához tartozó nagyterjedésű területet a nép névadásában két részre osztotta: 1. m. Nagy-Sára: 45a. ~ n. Krósz Sár' [Grosse Sára]. Kb. 2000 kholdas terület. 2. Kis-Sára: 45b. ~ b. Szinokosz ~ n. Klásár' [Kleine Sára] ~ n. Sármar Víz' [Saraer Wiese]. A bunyevác név történeti forrásban is említve: 1864: Senokos: „megnevezéseire eredetiség nyoma nincs...” (Pesty. l. Katymár alatt.). A terület egy részét egyidőben víz öntötte el később legelő volt, melyet finom fűvéért részben kaszáltak. A bunyevác névadás az utóbbival függ össze: Szinokosz ~ szénatermő hely (vö. sina ~ széna). Az egészhez viszonyítva kiterjedelmű kaszált rész megnevezése terjedt át később a mintegy 1000 kh-at kitevő területre.

Sármar Víz': 1. Sára.

*Scsóka: Nem lokalizálható. Tó A névadat történeti forrásból: 1864: „...nevi eredeteiről vagy jelentéseiről tudomásunk, vagy hagyomány után nincsen.” (Pesty. I. Katymár alatt.)

*Sevkinya: Valószínűleg azonos a *Szëvkácsa* (I. ott) nevű tóval. A névadat 1864-ből: Mint fentebb. L. *Scsóka*.

h. *Szentkút*: 62. ~ m. *Vodicá* ~ n. *Prindl* [Bründel]. Egykor messzebb vidékekről is látogatott búcsújáró hely. A helyen a múlt század vége felé bő forrás tört fel, aminek csodás hatást tulajdonítottak. A helylyel kapcsolatban egyesekben Mária megjelenésének hagyománya is él. A forrás mellett 1884-ben kápolnát emeltek, processiók azonban ma már csak a faluból keresik fel. A *Szentkút* név gyakorlatilag nem használatos.

*Székszél: f. ~ *Zekfele* ~ *Zekfel* ~ *Zykfel* ~ *Zechfel* ~ *Zekffel*. Középkori település Katymár körül. (Iványi. V. 115. I. és BBVm. I. 93. I.) A középkori oklevelek s más források többször említik. 1419: Zanaí Csezmicezi Miklós birtoka, melynek jobbágysai ekkor hatalmaskodtak Báthmonostori Töttös László és örököseinek Pathala nevű birtokán. (Z. VI. 384. okl.) A név előfordulása: „...Valentini in villa *Zekfele* commorantibus...” (Z. VI. 561. I.). Ugyanez ügyben az év egy másik oklevelében Zsigmond Garai Dezső macsói bánt utasítja, hogy a hatalmaskodás dolgában szolgáltatson igazságot. (Z. VI. 389. okl.) A név előfordulása: „...Jacobó Baychyn dictis in *Zekfel* (*Zykfel*)...” (Z. VI. 568. I.). 1447: *Zechfel*. Ekker már Töttös birtokaként említve. (Iványi. V. 115. I.) 1482: *Zechfel*. (Iványi. I. h.) A helység említésével legutoljára a kalocsai érsek tizedlajstromában találkozunk: 1520: *Zekffel*, 1521: *Zekffel*. (Cs. D. 185. I.)

b. *Szëvkácsa*: 46. tó. Főleg a környező dombokról lefolyó víz táplálja. Egykori tulajdonosa halászott benne. 1940 táján nagy részét lecsapolták. Vize régebben helyenként mély volt, ma átlag 60–80 cm. Nagyobb része nád, víztükrén télen a jeget vágják. Valószínűleg azonos a Pesty munkájában *Sevkinya* (I. ott) néven említett tóval.

Szinokosz: I. Sára.

Szircsin: I. Madarasi dűlő.

Sztárilégyn: I. Ólegyen.

Sztári vinográdi: I. Öszőlők.

n. *Tan'sicr Stróz'* [Tanasicer Strasse]: 47. fu.

h. *Telecska*: 48. sz., szó. ~ m. *Tëlëcska* ~ b. *Tëlëcská* ~ n. *Tëlëcsk'*. 1878-ban Sanac (I. Sándormajor) szomszédjaként említve: „Válics, *Telecska*... csekélyebb népességű puszták.” (Fridrik. 169. I.) A puszta egy részét a nép *Kistëlëcska* (I. *Hadi földek*) néven külön egységbe fogta.

m. *Tëlëcskai dombok*: 49. A Dél-Bácskát átszelő dombvonulat északi végződése Katymár és a szomszédos Madaras határa déli felének egy részén. Alacsony, viszonylag nagy területre kiterjedő dombság.

h. *Tetemhányás*: 50. d.

- n. *Ton Věk* [Trun Weg]: 51. f. u.
Trájhotr Hájf': 1. Tri ántě.
- b. *Tri ántě*: 52. d. ~ n. *Trájhotr Hájf'* [Dreihotter Haufen]. Három mesterségesen összehordott, kb. 2—3 m magas halom, amely három község: Katymár, Bácsborsod és Őrszállás határának érintkező pontját jelöli. (Vö. *Cšetír ántě*.)
- h. *Újszőlők*: 53. sz. ~ b. *Nóvi vinográdi* ~ n. *Náji Vajgěrt'* [Neue Weingärten]. A név eredetére vonatkozóan l. *Őszőlők*.
- b. *Vágányá*: 55. tó. A név történelmi forrásban is szerepel. 1864: *Vaganya*: „...nevi eredeteiről vagy jelentéseiről tudomásunk, vagy hagyomány után nincsen.” (Pesty. I. Katymár alatt.) Kb. 10 hold nagyságú terület. Ebből a tó kb. 3—4 holdat foglal el. Részben forrásokból, de főleg a környező magas partokról lefutó vízből táplálkozik. Hal vadon tenyészik benne.
- h. *Válas puszta*: 54. sz. ~ b. *Válicity* ~ n. *Válics*. A nevekkal forrásban, illetve forrás jellegű feldolgozásban is találkozunk. 1864: *Vality*: „...uradalmi föld: ...megnevezéseire eredetiség nyoma nincs.” (Pesty. I. Katymár alatt). 1878: *Válics*: Sanac puszta mellett „Válics, Telecska ...csekélyebb népességű puszták.” (Fridrik. 169. l.) 1906: *Válas puszta* és *Vality*. (ÁFH₁) Régen legelő volt, csak kb. 40 hold volt szántó. A területen főleg ökröket legeltettek. A *Válicity* nevet a nép ezzel hozza összefüggésbe: *Volovi pászu*, ebből *Válicity*. A német név ennek variánsa, a magyar a névnek hangzás alapján történt magyarosítása.
- Válics*: 1. *Válas puszta*.
Válicity: 1. *Válas puszta*.
- h. *Vásártér dűlő*: 56. sz. Az elnevezés a falu felső részén hajdan elterülő vásártérről.
- Věliká Príszpá*: 1. Príszpa.
- b. *Vělikí brig*: 57. d. Kb. 20 m magas domb.
- n. *Vikicsr Stróz'*: 58. ku. A Bácsbokod (n. Vikics) felé vívó út.
- Víz' Vajgárt'*: 1. Crkvístě.
- Vodica*: 1. Szentkút.
- Vodicá*: 1. Szentkút.
- m. *Vörös kút*: 63. k. ~ b. *Crvěni bunár* ~ n. *Ródr Prun'* [Róter Brunnen]. Bővizű kút. Nevét medrének vörös agyagja után kapta.
- m. *Zavaros puszta*: 59. sz. Egykor az arra haladó kereskedőket állandóan veszélyeztető betyárbandákról hírhedt csárda helye. A mai pusztanév a betyárok hajdani fosztogatásaira s a kereskedők veszélyeztetettségére utal.

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

ÁFH ₁	Állami Földmérési Hivatal kataszteri térképei, 1906. évi felvételek.
ÁFH ₂	u. a. A „Bácsborsodi II. rész (Katymárhoz csatolva a megyei alispán 7302/1931. sz. határozata alapján) térképei.
b.	bunyevac
BBVm.	Borovszky Samu (szerk.): Bács-Bodrog Vármegye. I—II. Budapest, 1909. (Magyarország vármegyéi és városai)
b. h. n.	bunyevac hivatalos név
Cothmann	Cothmann Antal: A magyar kir. udvari kamara tanácsosának „Jelentése a Bács-kerületi kamarai puszták állapotáról. 1763. dec. 28.” Latin eredetiből fordította és kiadta Iványi István. Szabadka, 1888.
Cs. D.	Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. II. Budapest, 1894.
d.	domb
ép.	épület
f.	falu
F. E.	Föld és Ember
Fényes	Fényes Elek: Magyarország és a hozzá kapcsolt tartományok mostani állapota. Pest, 1837.
Fridrik	Fridrik Tamás: Bács-Bodrogh Vármegye földrajzi, történeti és statisztikai népszerű leírása. Szeged, 1878.
fu.	földút
g.	gödör
h.	nevek előtt: hivatalos név " után: híd
h. n. f. e.	hivatalos név a felszabadulás előtt
h. n. f. u.	hivatalos név a felszabadulás után
Iványi	Iványi István: Bács-Bodrog vármegye földrajzi és történelmi helynévtára. I—V. Szabadka, 1889—1907.
k.	kút
ku.	kövezett út
l.	legelő
Lipsky	Lipsky Johannes: Repertorium Locorum Objectorumque. Buda, 1808. 295 l.
m.	magyar
n.	nevek előtt: német " után: nád, nádas
Nyr.	Magyar Nyelvőr
Pesty	Pesty Frigyes: Helységnévtár. VII. Kézirat. (Országos Széchenyi Könyvtár, Kézirattár)
psz.	puszta
r.	rét
Steltzer	Fridrich Steltzer: Geschichte der Bácska. Neusatz, 1883.
sz.	szántóföld
Sz.	Századok
sző.	szőlő
us.	utcasarok
Z.	A Zichi és Vámoskeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. [Kiadja a] Magyar Történelmi Társulat. 1—12. köt. Budapest, 1871—1931.

GEOGRAPHISCHE NAMEN DER GEMEINDE KATYMÁR

(Zusammenfassung)

Die Gemeinde Katymár wird seit Jahrhunderten von drei Volksstämmen, Ungarn, Bunjewatzen, und Deutschen bewohnt. Sie besitzt eine Gemarkung von 10 000 Joch und liegt im südlichen Teil der Gegend zwischen Donau und Theiss, in unmittelbarer Nachbarschaft der jugoslawischen Grenze, auf der Tiefebene. Ihre Gemarkung ist heute kaum von hydrographischen Elementen gegliedert, früher aber war dies in erster Linie der Fall. Wegen dieses geographischen Charakters finden wir verhältnismässig wenig, insgesamt 253 Benennungen. Unter ihnen ist der grössere Teil der lebenden Namen bunjewatzischen und deutschen Ursprungs und nur ein kleiner davon ist ungarisch. In dieser Verteilung der Namen spiegelt sich das zahlenmässige Gewicht der einzelnen Nationalitäten im Dorf. Da die Urbewohner Bunjewatzen waren, bilden die älteste Gruppe der Namen die slawischen Benennungen. Das im XVIII. Jahrhundert angesiedelte Deutschtum hat in sehr vielen Fällen die slawischen Namen bloss übernommen. Die ungarischen Einwohner haben aber die slawischen Benennungen meistens übersetzt oder magyarisiert. Die meisten der wenigen geschichtlichen Namen sind die Namen der auf dem Gebiet im Mittelalter vorhanden gewesenen Ortschaften.

Im ersten Teil des Aufsatzes werden die Namen des Innengebietes, im zweiten die des äusseren Gebietes in alphabetischer Reihenfolge gefunden. Parallele Namen eines identischen geographischen Elementes figurieren unter einem Namensartikel. Der Titelkopf des Namensartikels wenn es einen gibt ist stets der ungarische Name, wenn dieser fehlt, dann ist es der bunjewatzische. Die keinen Titelkopf bildenden Namen sind im Alphabet ebenfalls zu finden, aber nur mit einem Hinweis auf den Namensartikel. Die Namen werden phonetisch geschrieben, die Etymologie der Benennungen und die eventuellen Mitteilungen der geschichtlichen Quellen über die Namen werden angegeben.

Auf der beigelegten Karte bedeuten die roten Zahlen die durch die Namen des Innengebietes, die blauen die durch die Namen des Aussengebietes benannten Orte.